

Sari Pöyhönen¹ & Heli Paulasto²

Jyväskylän yliopisto¹, Itä-Suomen yliopisto²

Kieli ja taide: lähtökohtia, menetelmiä ja tulevaisuuden suuntia

This article introduces the AFinLA-e thematic issue focusing on creative inquiry in applied linguistics. This is a relatively new field of research, but it is expanding fast. Our aim is therefore to give a brief general introduction into this transdisciplinary field – its trajectories, approaches, methods and future directions – and to describe the contributions that the articles in this issue make into the growing body of work. The articles display a variety of research topics and approaches, illustrative of the diversity of research in the field. Art adopts a number of different roles: context, medium, process, partner, or the outcome of a research project. The articles cover various art forms, such as music, literature, visual arts, social circus, dance and photography, as well as a number of approaches to language and communication.

Keywords: arts, arts-based research, artistic methods, creative inquiry

Asiasanat: taide, taideperustainen tutkimus, taidelähtöiset menetelmät

1 Johdanto

Tämä teemajulkaisu esittelee taidetta, taiteentutkimusta ja soveltavaa kielentutkimusta eri tavoin yhdistävää suomalaista tutkimusta. Kyseessä on melko tuore, kansainvälisesti kasvava ja kehittyvä soveltavan kielentutkimuksen alue, ja sen ajankohtaisuudesta ja relevanssista kertoo muun muassa soveltavan kielitieteen maailmanyhdistyksessä vuonna 2018 perustettu *Creative Inquiry in Applied Linguistics* -tutkimusverkosto (Bradley & Harvey 2019). Kielentutkijat eivät ole yksin, vaan taideperustainen tutkimus ja taidelähtöisten menetelmien käyttö on yleistynyt laajemminkin ihmistieteissä, kuten yhteiskuntatieteissä, kasvatuksen ja koulutuksen tutkimuksessa, johtamisen ja työhyvinvoinnin tutkimuksessa, sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimuksessa sekä humanistisessa lääketieteessä. Soveltavan taiteen ja soveltavan kielentutkimuksen risteämät voidaan siis nähdä osana laajempaa yhteiskunnallista ja tutkimuksellista kiinnostusta taiteen soveltavaa käyttöä kohtaan.

Mikä sitten saa kielentutkijan tarttumaan taiteeseen? Lisääkö taide ymmärrystä kielestä? Onko se silta ihmisten kokemuksiin ja tutkittavaan yhteisöön? Voiko taidelähtöisten menetelmien avulla ymmärtää paremmin kielenoppimisen prosesseja? Kysymyksiä on lukuisia, ja niin on vastauksiakin, kuten teemanumeron yksitoista artikkelia osoittavat. Julkaisu antaa monipuolisen kuvan taidetta ja kielentutkimusta yhdistävästä tutkimuksesta Suomessa, ja sen ulkopuolellekin jää vielä useita hankkeita, kuten esimerkiksi *Itä-Helsingin uudet suomen kielet* (2016–2020) ja *Crossing Borders* (2017–2021).

Brittiläiset kielentutkijat Jessica Bradley ja Lou Harvey (2019: 93) ovat katsausartikkelissaan ryhmitelleet taidetta ja soveltavaa kielentutkimusta yhdistävää tutkimusta kolmeen luokkaan. Luokat eivät ole selvärajaisia, ja yksittäinen tutkimus voi sisältää niiden kaikkien piirteitä.

1) Mitä taide voi kertoa soveltavasta kielentutkimuksesta (research with the arts)?

Tässä taidetta tarkastellaan osana kommunikaatiota. Kieli ja taide kytkeytyvät muun muassa affekteihin, materiaalisuuteen, kehollisuuteen, objekteihin ja paikkoihin. Hyvä esimerkki on Tong King Leen (2015) tutkimus, jossa hän tarkastelee kieleilyä (*translanguaging*) ja visuaalisuutta tekstiperustaisessa kuvataiteessa, kuten kalligrafiaa. Lee laventaa kieleilyn käyttöalaa tyyppillisistä oppimisen ja vuorovaikutuksen konteksteista ja osoittaa, että esteettisessä tekstissä kieleilyn tehtävänä puhkaista tekstuaalisen kielen ja visuaalisuuden raja.

2) *Mitä soveltava kielentutkimus voi kertoa taiteesta (research into the arts)?*

Tässä taidetta ja taiteen tekemistä tutkitaan (soveltavan) kielentutkimuksen menetelmin, kuten diskurssianalyysin tai lingvistisen etnografian avulla. Esimerkiksi Andrea Milde (2012) on tutkinut, miten näytelmä kehittyy harjoituksista esitykseksi ohjaajan ja näyttelijöiden vuorovaikutuksessa. Hänen tutkimuksensa tarjoaa teatterintutkimukseen uuden näkökulman, sillä valtaosa alan tutkimuksesta keskittyy valmiin esityksen eikä niinkään prosessin analyysiin (ks. esim. Koski 2010).

3) *Miten taideperustainen tutkimus ja taidelähtöiset menetelmät kehittävät soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja metodologiaa (research through the arts?)*

Tässä taide toimii siltana tutkittavaan (kielelliseen) ilmiöön, ja taidelähtöisin menetelmin voidaan tavoittaa sellaisia teemoja ja ryhmiä, jotka jäävät usein tutkimuksen katveeseen. Kielentutkijat Jessica Bradley, Emilee Moore, James Simpson ja taiteentutkija-kuvataiteilija Louise Atkinson (2018) ovat tarkastelleet kollaasimenetelmän ja lingvistisen etnografian keinoin, miten suurkaupungin lähiöissä asuvat kouluikäiset lapset ja nuoret havainnoivat ja tulkitsevat omaa ympäristöään. Kollaboratiivinen tutkimus yhdessä lasten ja nuorten kanssa haastaa kieli- maisematutkimuksen perusteita. Se ei kiinnitä katsetta vain tekstuaaliseen maisemaan vaan kaikkeen visuaaliseen ainekseen. Lisäksi kollaasityöskentely antaa lapsille ja nuorille mahdollisuuden itse keräämäänsä tutkimusmateriaalin (valokuvien, piirustusten, kenttämuistiinpanojen) avulla kuvitella ympäristönsä uudelleen. Tutkimuksella voi siten olla myös käsityksiä ja toimintaa muuttava tavoite.

Vaikka kolme luokkaa ovat liukuvia, ne auttavat hahmottamaan tutkimuksen monipuolisuutta. Ne ohjaavat tarkastelemaan myös varhaisempaa soveltavaa kielentutkimusta, jossa vaikkapa taidelähtöiset menetelmät (*research through the arts*) ovat olleet keskeisiä, vaikka niitä on saatettu nimittää joksikin muuksi, kuten luoviksi menetelmiksi. Esimerkiksi kielenoppimisen, kielikäsitusten ja kieli-ideologioiden tutkimuksessa visuaalisia menetelmiä on käytetty jo pitkään. Tästä on esimerkkinä Brigitta Buschin (2006, 2012) tutkimus kielipotreteista, ihmisen kehokuvista, joihin tutkimukseen osallistujat ovat voineet värein, symbolein ja sanoin kuvata kielibiografiaansa ja suhdettaan eri kieliin. Kielipotretit ja muut visuaaliset menetelmät yhdistettyinä haastatteluihin ovat mahdollistaneet kielellisten repertoaarien monipuolisen tutkimuksen ja kehittäneet ymmärrystä kielestä ja monikielisydestä (*research with the arts*). Visuaalisia näkökulmia monikielisyteen on käsitelty laajasti Paula Kalajan ja Anne Pitkänen-Huhdan (2018) toimittamassa teemanumerossa (ks. myös Kalaja, Alanen &

Dufva 2008; Pitkänen-Huhta & Pietikäinen 2016; lisää yleisemmin visuaalisista menetelmistä esim. Rose 2001). Monikielisyttä taiteessa ja taiteilijoiden monikielisyttä on taas soveltavan kielentutkimuksen menetelmin (*research into the arts*) tarkasteltu esimerkiksi *International Journal of Bilingualism* -lehdessä Penelope Gardner-Chlorosin (2014) toimittamana. Suomalaista näkökulmaa aiheeseen tuovat Sirkku Latomaa, Pasi Saukkonen ja Vaida Sriebaliute-Norho (2016), joiden koostama raportti käsittelee Koneen Säätiön rahoittamien *Monikielisyys ja taide* -hankkeiden tavoitteita ja toteutusta.

Seuraavaksi esittelemme taideperustaista tutkimusta ja taidelähtöisiä menetelmiä ja kuvaamme, millaisia lähtökohtia ne edustavat ja millaisia tutkimuksellisia ja taiteellisia valintoja niissä punnitaan. Tämän jälkeen tiivistämme teemanumeron artikkelien sisältöjä ja keskeisiä havaintoja. Lopuksi pohdimme, millaisiin suuntiin taidetta ja soveltavaa kielentutkimusta yhdistävä tutkimus voisi tulevaisuudessa kurkotella.

2 Taideperustainen tutkimus ja taidelähtöiset menetelmät

Taideperustainen tutkimus (*arts-based research*) on noussut viime vuosikymmeninä yhdeksi varteenotettavaksi lähestymistavaksi tutkia, ymmärtää, representoida ja haastaa ihmisten toimintaa, kokemuksia ja vuorovaikutusta (Savin-Baden & Wimpenny 2014). Taideperustainen tutkimus kiinnittyy tavallisesti laadulliseen tutkimukseen (Barone & Eisner 2012), ja erilaiset taidemuodot, kuten musiikki, kirjallisuus, kuvataide, teatteri ja tanssi, ovat löytäneet paikkansa esimerkiksi koulutuksen, kasvatuksen ja sosiaali- ja terveysalan tutkimuksessa (Wang, Coemans, Siegesmund & Hannes 2017). Tutkimuskirjallisuudessa käytetään myös käsitettä *artistic inquiry* (esim. McNiff 2018) tai *practice-based inquiry* silloin, kun halutaan painottaa ammattitaiteilijoiden tekemää taideperustaista tutkimusta (McNiff 2018). Suomenkielisiä vastineita ammattilaisten tekemästä tutkimuksesta ovat taiteellinen tutkimus (esim. Varto 2017) ja taiteessa tutkimus (Heimonen 2019ab).

Taideperustaisen tutkimuksen paradigmoja, lähestymistapoja ja nimityksiä on siis lukuisia (Savin-Baden & Wimpenny 2014; Leavy 2018: 5). Myös Suomessa taideperustaisen tutkimuksen lisäksi puhutaan vaikkapa soveltavasta taiteesta (joka ei välttämättä sisällä tutkimusaspektia) ja taidelähtöisistä menetelmistä, joiden tyypillisenä tavoitteena on muuttaa ihmisten käsityksiä ja/tai toimintaa. Taidelähtöisiä menetelmiä ovat esimerkiksi yhteisötaide, yhteisötanssi, sosiaalinen sirkus ja soveltava teatteri, ja niitä on käytetty esimerkiksi sosiaalityössä ja lastensuojelussa (Känkänen 2013), työyhteisöjen hyvinvoinnin edistämässä (Rantala, Heimonen & Rönkä 2015; Mikkola & Nissi 2020; Väänänen 2011), kouluissa ja nuorisotutkimuksessa (Kiilakoski & Tervahartiala 2015), vankien ja päihdekuntoutujien parissa (Lehtonen 2016) sekä mielenterveyskuntoutujien kanssa (Jänntti 2019).

Taiteen ja soveltavan taiteen raja on usein häilyvä ja osin kiistanalainenkin. Soveltavaan taiteeseen kiinnitetään monesti välinearvo: taidetta käytetään terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen tai osallistujien voimauttamiseen (Känkänen 2013). Taiteen ja soveltavan taiteen taiteelliset kriteerit eivät välttämättä eroa toisistaan eikä taiteen esittämipaikka (taideinstituutiossa tai sen ulkopuolella) tai taiteentekijöiden ammatillinen tausta aina kerro, onko kyse taiteesta vai soveltavasta taiteesta. Puhtaan (*pure*) ja soveltavan (*applied*) asettaminen vastakkain ei siten välttämättä kanna pitkälle (Nicholson 2014). Esimerkiksi soveltavan teatterin projektissa teatteriesityksen harjoittelu ja esiintyminen voi olla osallistujalle ja katsojalle mitä suurimmassa määrin taiteellinen kokemus, vaikka se olisikin kehystetty mielenterveyskuntoutujien asumispalvelujen kehittämiseen (Jänntti 2019: 277). Soveltavassa teatterissa korostuukin usein prosessi: valmista käsikirjoitusta ei ole, vaan sitä työstetään työryhmän voimin esitykseksi (esim. Koskenniemi 2007; Korhonen 2014; Lehtonen 2016).

Vaikka menetelmät ja tutkimusaiheet ovat moninaiset, taideperustaisen tutkimuksen lähtökohdat ovat kutakuinkin samat: tavoittaa sellaisia merkityksiä ja prosesseja, jotka muilla tutkimuksen tavoilla saattaisivat jäädä tavoittamatta (Barone & Eisner 2012; van der Vaart, van Hoven & Huigen 2018) ja jotka ovat toisinaan kielen ulottumattomissa (Fast 2018). Taideperustainen tutkimus, jossa keskeistä on taiteellinen, moniaistinen ja kokemuksellinen toiminta, kutsuu siis uudenlaiseen tietämisen tapaan ympäröivästä todellisuudesta (Kallio 2010), myös ei-tietämiseen (Heimonen, Kallio-Tavin & Pusa 2015). Taideperustainen tutkimus mahdollistaa siis muutkin kuin verbaliset merkitysten tuottamisen ja tietämisen tavat esimerkiksi visuaalisen ja kehollisen toiminnan kautta. Säveltäjä, muusikko ja äänisuunnittelija Sanna Salmenkallio (2016: 134) kuvaa tietoa ja tietämisen prosessia näin:

Minun huomioni keskittyy usein elettyihin kehoihin, katseisiin, äänen väreihin ja tapoihin liikkua ja koskettaa, ottaa paikka tilassa. Aistinvaraiset asiat ovat minulle kaikkein kovinta ja tärkeintä faktatietoa kohteestaan. Niiden kautta pystyn samaistumaan toiseen ihmiseen, jonka kanssa en välttämättä jaa samoja kokemuksia tai ajatuksia. Aistimukset ja tunteet kuitenkin jaan.

Sitaatista välittyvä ajatus, että kieli ikään kuin tunkeutuu väliin, älyllistää aistinvaraisuutta ja vie tilaa assosiaatioilta ja keholliselta tietämiseltä. Salmenkallio (2016) kuitenkin jatkaa, että sanoilla on toki merkityksensä – ne ”jäsentävät käsiteltävää aihetta” ja tekemistä, kuten vaikkapa tarkkarajaista samatahtista rummutusta. Myös Mira Kallio (2010: 15) painottaa, että kuvataiteessa visuaalisen prosessin kielentäminen on olennaista. Visuaaliset prosessit eivät siis puhu puolestaan, vaan niiden käsitteellistämiseen tarvitaan kieltä. Taideperus-

taisessa soveltavassa kielentutkimuksessa kieli voidaan määrittää esimerkiksi ajassa ja paikassa liikkuvaksi multimodaaliseksi käytänteeksi (Bradley & Moore 2018: 91). Kieli ei siis ole irrallinen tai erillinen, eikä sitä tarvitse tunnistaa joksikin puhutuksi, kirjoitetuksi tai viitotuksi kieleksi.

Sosiaalisesti sitoutuneelle (*socially engaged*) taideperustaiselle tutkimukselle on ominaista kollaboratiivisuus ja osallistaminen, mikä ilmenee koko tutkimusprosessissa tutkimuskysymyksistä, aineistonkeruusta ja analyysistä aina tulosten raportointiin asti (Wang ym. 2017). Tällainen lähestymistapa on tyypillistä esimerkiksi taidelähtöisiä menetelmiä ja etnografiaa yhdistävälle tutkimukselle, jossa tutkimukseen osallistujat mielletään kanssatutkijoiksi (Oikarinen-Jabai 2019; Korjonen-Kuusipuro, Kuusisto & Tuominen 2019) ja jossa tavanomaisten tieteellisten julkaisujen lisäksi tietoa julkaistaan esimerkiksi lyhytelokuvina (Toinen koti 2018), radioesseinä (Fast 2019), videoina (Itä-Helsingin uudet suomen kielet 2017) osallistujien yhteisinä raportteina (Jäntti & Loisa 2018), taidenäyttelyinä ja näyttelykatalogeina (Vallius, Haapakangas, Pöyhönen, Saresma, Jäntti, Hiltunen & Säaskilahti 2019), teatteriesityksinä (Jäntti & Loisa 2018) tai poeettisina kertomuksina (Blackledge & Creese 2019; Herd & Pincus 2016).

Kollaboratiivisen ja osallistavan tutkimuksen lähtökohtana on varsin usein sosiaalisen oikeudenmukaisuuden (*social justice*) edistäminen ja valtahierarkioiden purku. Tällaiselle sosiaalisesti sitoutuneelle tutkimukselle on ominaista myös monitoimijaisuus ja aktivismi. Yhteisesti tuotettua (*co-produced*) tutkimusta on tehty muun muassa asuinalueiden ja julkisten palvelujen kehittämiseksi. Esimerkiksi *Connective Communities* -hankkeessa tutkijat, taiteilijat, erilaisten yhteisöjen jäsenet ja organisaatioiden asiantuntijat tutkivat yhteisöjen historiallisia, sosiaalisia, kulttuurisia ja demokraattisia konteksteja julkilausuttuna tarkoitukseen hahmottaa ja luoda yhteisöille parempaa tulevaisuutta. Hanke onnistui kaikessa utopistisuudessaan, vaikka yliopiston toimintakulttuuriin sen tavoitteet olivat vaikeasti sovitettavissa. Monialaiseen ja tasavertaiseen yhteistyöhön – tutkimuksen tuottamiseen – ei ollut akateemisissa instituutioissa totuttu. (Bell & Pahl 2018.)

Yhteisesti tuotettuun tutkimukseen ja taiteeseen liitetään varsin usein pyrkimys muuttaa yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskunnan toimintaa. Tämän ajattelun taustalla on muun muassa tavoite osoittaa toiminnan (hyvinvointi)vaikuttavuutta esimerkiksi purkamalla totunnaisia ja sementoituneitakin sosiaalisia kategorioita ja voimauttamalla toimintaan osallistujia. Helen Nicholson (2014: 15) pohtii kuitenkin kriittisesti muutoksen ja vaikuttavuuden oikeutusta. Hän huomauttaa, että vaikuttavuuden määrittelemisen ruokkii monia kysymyksiä: Jos soveltavan teatterin tavoitteena on yhteiskunnan muuttaminen, onko selvää, millaista yhteiskuntaa on tavoiteltu? Kenen arvoja ja intressejä muutos palvelee? Jos taas tavoitteena on yksilöiden muuttaminen, onko toimintaa tehty yksilöille (*to individuals*), heidän kanssaan

(*with individuals*) vai onko toiminta ollut heidän tekemäänsä (*by individuals*)? Kysymykset ovat paitsi yhteiskuntapoliittisia myös tutkimuseettisiä (ks. myös Cameron, Frazer, Harvey, Rampton & Richardson 1992; Kantonen 2005).

Yhteisesti tuotettu tieto horjuttaa akateemista valta-asemaa etuoikeutettuna tiedon tuottajana ja julkistajana, sillä yhteisesti tuotetussa tutkimuksessa on huomioitava tietämisen (*knowing*) tavat ja tietäjät, jotka jäävät muutoin tutkimuksen ulkopuolelle. Yhteisesti tuotetun tutkimuksen kriittiset lähtökohdat kumpuavat myös joidenkin ryhmien, kuten kielellisten, kulttuuristen tai seksuaalisten vähemmistöjen, jatkuvasta tutkimisesta ja kohteena oleimisesta. (Bell & Pahl 2018.) Suomessa näitä valta-asemia on pyritty purkamaan esimerkiksi *Nuoret muslimit ja resilienssi* -hankkeessa, jossa nuoret suomalaiset muslimit ovat itse tiedon tuottajina yhdessä tutkijoiden kanssa (Oikarinen-Jabai 2019). Myös vastaanottokeskuksen arkea tarkastelevassa *Jag bor i Oravais* -hankkeessa toteutettiin valokuvaprojekti (Pöyhönen, Kokkonen, Tarnanen & Lappalainen 2020) yksin tulleiden alaikäisten nuorten ja ryhmäkodin ohjaajien kanssa. Yhteistyöstä syntyi kaksi näyttelyä ja valokuva-albumi, joka on materiaallinen muisto nuorten ajasta ryhmäkodissa. Valokuvaprojekti syvensi nuorten ja ohjaajien suhteita ja antoi nuorille mahdollisuuden kuvata tuntemuksiaan niin kuin he itse halusivat. Valokuvataiteesta tuli eräänlainen vapauden alue, jossa tunteet olivat sallittuja.

Yksi kollaboratiivisen taideperustaisen tutkimuksen piirteitä on monitieteisyys (Koskinen 2018), jossa taiteentutkija saattaa olla työryhmän jäsenenä myös taiteilija. Taiteilija-tutkija ja kielentutkija voivat yhdessä tutkia esimerkiksi prosessia, joka käynnistyy osallistujien kertomuksista ja materiaalistuu taideteokseksi (McKay & Bradley 2016). Taiteilija-tutkijalla on tieteenalansa lisäksi sisäistynyt ymmärrys taiteellisen prosessin käytännöstä, ja kielentutkija voi antaa panoksensa muun muassa kielellisen vuorovaikutuksen analysoijana. Esimerkiksi taiteilija-tutkija Jussi Lehtonen ja kielentutkija Sari Pöyhönen (2019) ovat yhdessä tutkineet ilmaisuyhteisön muodostumista *Toinen koti* -dokumenttiteatteriprojektissa. Lehtoselle tutkimus oli taiteellista, kun taas Pöyhönen ei pystynyt ammatillisesti asettumaan taiteilijan saappaisiin. Tämän vuoksi he ovat määritelleet tutkimuksensa taiteelliseksi toimintatutkimukseksi ja taideperustaiseksi lingvistiseksi etnografiaksi.

Monitieteisessä tutkimuksessa on riski jäädä hapuilemaan tieteenalojen väliin kuumatta oikein mihinkään, mikä on tunnistettu myös taiteilija-tutkijan kanssa tehtävässä monitieteisessä tutkimuksessa. Taiteilija-tutkijan osaaminen saatetaan tunnistaa kapeasti vain taidelähtöisten metodien hallitsijana, kuten tutkimustulosten visualisoijana, kun taas tutkimuksen tavoitteet ja tulokset ponnistavat toiselta tieteenalalta (Koskinen 2018; vrt. Bradley, Moore, Simpson & Atkinson 2018). Yhteistyön sisällöistä ja toimintatavoista onkin neuvoteltava koko prosessin ajan, jotta kukaan ei koe olevansa toisen astinlauta ja kaikki voivat hyö-

dyntää omaa tieteenalaansa ja metodista osaamistaan. Hyödyt eivät ole välttämättä entuudestaan tunnettuja, missä piileekin mahdollisuus luoda kummallekin osapuolelle uutta ja arvaamatonta (Koskinen 2018).

3 Yksitoista näkökulmaa kieleen ja taiteeseen

Tähän teemajulkaisuun on päätyntä yksitoista artikkelia, jotka yhdistävät eri taiteita ja soveltavaa kielentutkimusta monin tavoin. Taide voi olla tutkijan uteliaisuuden lähde, tai taidelähtöiset menetelmät voivat laajentaa käsitteellistä tarkastelua ja menetelmällistä työkalupakia. Myös kielentutkimuksen menetelmien kirjo on laaja: kirjoittajat hyödyntävät muun muassa (lingvististä) etnografiaa ja osallistuvaa havainnointia, soveltavaa ja multimodaalista keskusteluanalyysia, kognitiivista kielentutkimusta, sisällönanalyysia ja lähilukua. Tutkimuksen valokiilassa ovat esimerkiksi taiteeseen kytkeytyvän vuorovaikutuksen multimodaalisuus, taiteen tekemisen tai tulkitsemisen mahdollistama kommunikaatio yli kieli- ja kulttuurirajojen ja fyysisten esteiden, taiteeseen kuuluva yhteisöllisyys sekä vuorovaikutus osana taitelijoiden työtä. Artikkeleissa taide on yksilöiden ja yhteisöjen sekä ammattilaisten ja harrastajien tuottamaa. Taide on tuotu opetukseen, työpaikoille, harrastuksiin, kuntoutukseen ja taidelaitoksiin.

Artikkelit suhteutuvat myös eri tavoin johdannossa esitettyyn kolmijakoon (Bradley & Harvey 2019). Taide on kielen- tai vuorovaikutuksen tutkimuksen kohteena Sari Karjalaisen ja Veera Hatakan kuvataidetta käsittelevissä tutkimuksissa. Taiteen tekemisen konteksteja tarkastellaan (multimodaalisen) keskusteluanalyysin keinoin Johanna Paalasen, Sara Rönqvistin, Heli Paulaston ja Anna Logrénin sekä Piia Mikkolan ja Riikka Nissin artikkeleissa. Teoreettisia ja metodologisia avauksia taiteen ja soveltavan kielentutkimuksen raja-alueelle tekevät erityisesti taidemenetelmiä kielenopetuksessa ja -oppimisessa tarkastelevat Mervi Kastari sekä Niina Lilja, Riku Laakkonen, Laura Sariola ja Terhi Tapaninen. Taiteen ja kielentutkimuksen menetelmien sosiaalisia, pedagogisia ja kognitiivisia solmukohtia käsittelevät Kaarina Mononen ja Hanna Lappalainen, Johanna Vaattovaara ja Tiina Syrjä sekä Heli Tissari.

Lähes kaikki tämän kokoelman artikkelit ilmentävät jonkinlaista yhteistoiminnallista työskentelyä tai vuorovaikutusta eri tahojen välillä. Näistä asetelmista kenties luonteenomaisin on taiteilijoiden ja kielentutkijoiden välinen yhteistyö. **Kaarina Mononen** ja **Hanna Lappalainen** esittelevät *Sata suomalaista kielellistä elämäkertaa* -hanketta, jossa kerättiin Suomessa asuvien kielellisiä elämäkertoja haastattelujen avulla. Monitieteisen hankkeen tavoitteena on ravistella vallalla olevia käsityksiä Suomen kielistä ja kielenpuhujista sekä havainnollistaa 100-vuotiaan Suomen monikielisyttä. Osa haastatelluista valokuvattiin omissa ympäristöissään eli paikoissa ja tilanteissa, jotka ilmensivät heidän kielellistä elämäkertansa.

Elämäkerroista, valokuvista ja haastateltujen ääninäytteistä koottiin näyttely, johon Mononen ja Lappalainen artikkelissaan keskittyvät. He tarkastelevat, miten valokuvat ohjaavat näyttelyvieraina olleiden kielenopiskelijoiden tulkintoja elämäkerroista ja miten valokuvaaja ja valokuvatut itse tulkitsevat kuvan ja tekstin vuoropuhelua. Monosen ja Lappalaisen tutkimus on oivallinen esimerkki tieteen ja taiteen yhteistyöstä, jossa totutut tietämisen ja tekemisen tavat tulevat punnituksi (Koskinen 2018: 105).

Kun tarkastellaan kieltä taiteen tekemisen konteksteissa, taiteilija on useimmiten se henkilö, joka mahdollistaa sekä itse kontekstin että tutkimuksen toteutumisen. **Niina Lilja, Riku Laakkonen, Laura Sariola ja Terhi Tapaninen** – kaksi kielentutkijaa ja kaksi yhteisötaiteilijaa – tutkivat vuorovaikutuksellista ja kehollista kielenkäyttöä ja kielenoppimista sosiaalisen sirkuksen työpajoissa. Sosiaalinen sirkus määritellään tässä tutkimuksessa kohtaamisen taiteeksi ja pedagogiseksi toiminnaksi, jossa yksilöiden sosiaalista osallisuutta vahvistetaan esimerkiksi sirkustekniikoiden avulla. Tutkimukseen osallistujat olivat aikuisia maahanmuuttajia, jotka tarvitsivat tukea suomen kielen luku- ja kirjoitustaitoon. Myös tutkijat olivat aktiivisia osallistujia, sillä he olivat mukana harjoitteissa sekä artikkelin keskiössä olevissa sirkustuntien loppupiireissä. Hankkeen tavoitteena oli tarjota tilaisuus suomen kielen oppimiseen ja käyttöön kehollisten ja yhteisöllisten harjoitusten avulla. Tämän vuoksi tutkijat ja taiteilijat keskittyvät artikkelissa näitä tavoitteita edistäviin tilanteisiin, kuten yhdessä nauramiseen, hybrideihin kielellis-kehollisiin kokonaisuuksiin sekä toiminnan sanoittamiseen. Taide ei ole tässä tutkimuksessa kutistunut kielitaitoa kehittäväksi opetusmenetelmäksi, vaan se tunnistetaan myös toimijuutta ja kuulumisen tunnetta edistävänä toimintana. Sosiaalisen toimijuuden vahvistuminen voi puolestaan helpottaa osallistujien kiinnittymistä uuteen kieliyhteisöön.

Mitä toiselta voi oppia, ja mitä toiselle voi opettaa, kysyvät **Johanna Vaattovaara ja Tiina Syrjä** artikkelissaan, joka perustuu kielentutkimusta ja teatteritaidetta yhdistävään opetuskokeiluun. Siinä suomen kielen opiskelijat ja teatterityön opiskelijat osallistuivat samalle kurssille tutkimaan ja kehittämään omaa kielitietoisuuttaan. Suomen opiskelijat toimivat kieliasiantuntijoina näyttelijäopiskelijoille, kun nämä havainnoivat paikallismurteita ja työstivät niitä näyteltäviksi henkilöhahmoiksi. Astuminen ulos omasta tieteellisestä häkistä vapautti etenkin suomen opiskelijoita, jotka eivät omissa opinnoissaan olleet tottuneet toimimaan yhdessä toisen alan opiskelijoiden kanssa. Myös näyttelijäopiskelijat saivat varmuutta huomattessaan, että he voivat kehittyä kielellisinä asiantuntijoina ja tukea suomen opiskelijoita ymmärtämään kielenkäytön kehollisuutta ja näyttelijäntyössä olennaista, äänen kautta välittyvää kinesteettistä empatiaa. Yhteistoiminnallinen ja tutkiva opetustapa voimaannutti siten kummankin oppiaineen opiskelijoita ja vahvisti heidän ammatillista identiteettiään. Tiedettä

ja taidetta yhdistävä opetuskokeilu rohkaisi myös tutkijoita kriittisesti arvioimaan sosiolinguvistisen kielitietoisuuden tutkimuksen taustaolettamuksia, kuten vaikkapa ”kielen asiantuntijan” ja ”maallikon” dikotomiaa (ks. myös Koskinen 2018: 106).

Myös **Mervi Kastarin** artikkeli perustuu osin opetuskokeiluun. Hän tutkii lukupiiritointia aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksessa kysyen, miten aikuinen suomea toisena kielenä opiskeleva lukija tulkitsee suomenkielistä selkomukautettua romaania, millaisia haasteita tulkitsemisessa on ja millaista pedagogista ja yhteisöllistä tukea lukija tarvitsee. Taiteet ovat pitkään olleet luonteva osa koulun kielenopetuksen repertoaria (esim. musiikki, kuvataide, kirjallisuus, draama, roolipelit; ks. Ludke 2016; Alisaari & Heikkola 2017), mutta aikuisten kielenopetuksessa niiden rooli on vähäisempi. Osallistavina ja taide-elämyksiä tarjoavina kielenoppimisen konteksteina lukupiirejä (ja vaikkapa yhteisötaidetta, ks. Lilja, Laakkonen, Sariola & Tapaninen 2020) voitaisiin varmasti hyödyntää nykyistä enemmän. Menetelminä ne edellyttävät kuitenkin myös kriittistä tarkastelua ja oppijoiden näkökulman huomioimista, kuten Kastari tutkimuksessaan mainitsee: lukupiiriläisten toiveet ja taitotasot ovat yksilöllisiä, mutta yhteisöllisyydellä, kaunokirjallisella nautinnolla ja oikeanlaisen tuen tarjoamisella tekstin tulkintaan on suuri merkitys oppimismotivaatiolle ja onnistuneelle lukupiirikokemukselle.

Johanna Paalanen tarkastelee artikkelissaan vuorovaikutusta lukion musiikintunnilla, jossa risteävät institutionaaliset pedagogiset normit ja opiskelijoiden yksilölliset keholliset kokemukset taiteellisesta itseilmaisuudesta. Tilanne on opettajalle vaativa, sillä hänen tulisi toisaalta ylläpitää institutionaalista järjestystä ja samanaikaisesti luoda taiteellinen tila, jossa opiskelijat voivat turvallisesti ilmaista itseään. Tilanne voi olla myös opiskelijalle tukala: myötäilläkö vai vastustaako yhteismusisointia ryhmässä, jossa ei välttämättä tunne toisia opiskelijoita tai jonka toimintaan yhteismusisointi ei koulun ulkopuolella kuulu? Paalanen osoittaa multimodaalisen keskusteluanalyysin keinoin, miten epäsymmetriset institutionaaliset ja kehollishistorialliset vuorovaikutuksen kokemukset ilmenevät oppitunnin vuorovaikutuksessa. Hyvä esimerkki on huumori, joka voi ilmaista yhteisöllisyyttä mutta myös toimia sosiaalisena suojamekanismina. Taiteellisen toiminnan sulauttaminen osaksi institutionaalisia käytänteitä ei ole aina yksinkertaista.

Myös **Heli Paulasto** ja **Anna Logrén** tarttuvat artikkelissaan ryhmässä tapahtuvaan vuorovaikutukseen ja kehollisuuteen soveltavan keskusteluanalyysin ja taiteensosiologian menetelmien näkökulmista. He havainnoivat, miten yhteisötaiteen keskeiset tavoitteet, osallisuus ja luovuus, toteutuvat kielellisesti, kehollisesti ja sosiaalisesti epäsymmetrisen yhteisötaideryhmän harjoituksissa. He analysoivat yhteisötanssiryhmän lingua franca -englanniksi ja suomeksi tapahtuvaa vuorovaikutusta, johon he itsekkin ryhmän jäsenenä osallistuivat. Tärkeänä osana vuorovaikutusta ovat koodinvaihto ja kieltenvälinen kääntäminen, mutta myös

eleitä ja liikeratoja käännetään intersemioottisesti (Baynham & Lee 2019). Draamallisen harjoituksen neuvottelu ja yhdessä tanssiminen kasvattavat ryhmäläisten yhteisöllisyyttä, joka näkyy kielellisenä mukaan ottamisena, monikielisen keskustelun normalisoitumisena ja tietoisena pyrkimyksenä tasoittaa ryhmän jäsenten lähtökohtaisia eroja. Analyysi myös osoittaa, kuinka osallistujien erilaiset henkilökohtaiset huomiot ja näkökulmat kytkeytyvät yhteisen taiteellisen tavoitteen toteutukseen.

Taiteen tekeminen on työtä siinä missä muutkin ammatit. Taiteilijan työ voi kuitenkin myös hybridisoitua yhteisötaiteilijan, taiteilija-kouluttajan ja taiteilija-kehittäjän työksi, jossa hän esimerkiksi edistää työyhteisöjen hyvinvointia. Tätä näkökulmaa nostavat esille **Piia Mikkola** ja **Riikka Nissi** analysoidessaan performanssitaiteilijan roolia oman osaamisensa ja tuotteensa markkinoijana organisaation johtoryhmäkoulutuksessa. He havainnoivat soveltavan ja multimodaalisen keskusteluanalyysin keinoin tilannetta, jossa taiteilija-kehittäjä esitteli koulutukseen osallistuvalla henkilökunnalle suunnittelemaansa kehollista harjoitusta ja pyrki myyntityötä muistuttavalla puhellaan saamaan heidät mukaan harjoitukseen. Mikkola ja Nissi keskittyvät analyysissään tarkastelemaan, millaista vuorovaikutuksellista osaamista taiteilija-kehittäjältä edellytetään ja miten osaaminen konkretisoituu harjoituksen toteutuksessa. Harjoitusta tarkastellaan myös osallistujien näkökulmasta. He eivät ole tottuneet keholliseen vuorovaikutukseen omassa työssään, jolloin kehollinen läsnäolo ja virittäytyminen samalle luovalle kanavalle kollegoiden kanssa oudoksuttaa ja koettelee sosiaalista dynamiikkaa. Johtoryhmän jäsenet hakevat solidaarisuutta keskenään epätavalliseen keholliseen performanssiharjoitukseen jouduttuaan. Tutkimus konkretisoi erään taiteen soveltavaan käyttöön sisältyvän ristiriidan: sen rooleja rikkovalla vaikutuksella haetaan uusia näkökulmia, mutta institutionaalisilla rooleilla on sosiaalinen merkityksensä ja taiteen tekemisen henkilökohtaisuus voi asettaa osallistujat haavoittuvaan asemaan. Taiteen yhteisöllisyyteen sisältyy siis myös riskejä, kun yhteisöllisyys on ulkoisesti ohjattua tai toiminta totutusta poikkeavaa. Taiteilija-kehittäjän haasteena on ottaa tämä työssään huomioon.

On selvää, että vuorovaikutus on perustavalla tavalla multimodaalista: siihen kuuluu paitsi kehollinen ilmaisu, kuten eleet, katset, kosketus ja liikehdintä, myös visuaalinen ilmaisu. Kuvataiteilija ja kielentutkija **Sari Karjalainen** käsittelee artikkelissaan kehollista ja visuaalista vuorovaikutusta toteuttamassaan kuvataidehankkeessa, jossa afaattiset henkilöt piirsivät, maalasivat ja tekivät kollaaseja yhdessä läheistensä kanssa. Kuvallinen työskentely pohjautui abstrakteille kuva-aiheille sekä viivan ja värin leikille. Sen tavoitteena oli ylittää osallisuuden ja vuorovaikutuksen kielellisiä esteitä – mahdollistaa vuorovaikutus, joka ei ole kieleen takertuvaa ja siten korosta osallistujien välistä epäsymmetriaa. Analysoidessaan afaattikkojen ja läheisten yhteisesti tuotettuja kuvia Karjalainen havainnoi, kuinka afaattisen henkilön ja läheisen tekemät kuvalliset elementit muodostavat kokonaisuuden. Yhteismaalaus

tukee siten jaettua ymmärrystä, intersubjektiivisuutta, ja tasoittaa epäsymmetriaa. Lähtökohdiltaan taiteellinen hanke tarjoaa uusia tutkimuksellisia näkökulmia ja mahdollisuuksia saat-
taa yhteen afasiatutkimusta, taiteentutkimusta ja kielentutkimusta. Karjalaisen analyysi
muistuttaa myös sensorista etnografiaa (Pink 2009, 2011), joka haastaa kielen ylivoiman mer-
kitysten muodostamisessa.

Myös **Sara Rönqvistin** tutkimuksessa on kysymys kuvataiteesta, merkitysten muo-
dostumisesta, multimodaalisuudesta ja intersubjektiivisuudesta. Hän analysoi kuvataiteilijan
ja kriitikon välistä yksityistä keskustelua näyttelyssä, jossa taiteilijan teoksia on esillä. Kriiti-
kon ja taiteilijan suhteet ovat vuorovaikutuksessa lähtökohtaisesti epäsymmetriset: kriitikolla
on institutionaalisen asemansa takia enemmän valtaa ja toimijuutta johdatella keskustelua.
Analyysi kuitenkin osoittaa, että kriitikko antaa palautetta melko varovaisesti välttämällä suoria
kasvoja uhkaavia toimintoja. Taiteilija vastaa tyypillisesti minimipalauttein tai esittäen vaih-
toehtoisia tulkintoja osoittaen, että hänellä on episteemistä tietoa teosten syntyprosessista.
Kriitikon ja taiteilijan intersubjektiivinen ymmärrys kasvaa ja kehittyy keskustelun aikana tai-
teilijan prosessoidessa saamaansa palautetta. Rönqvistin tutkimus tarjoaa kielentutkimuk-
sen perspektiivin taiteentutkimukselle kiinnittämällä huomiota kritiikkiin vuorovaikutusel-
lisena suhteena. Se laajentaa myös soveltavaa kielentutkimusta tuoden taidelaitoksissa ta-
pahtuvan tutkimuksen osaksi institutionaalista keskustelua.

Teemajulkaisun kaksi viimeistä artikkelia edustavat kognitiivista kielentutkimusta.
Veera Hatakka tutkii suomalaisten taidemuseoiden käyttämien ja näkövammaisille suunnat-
tujen kuvailutulkkauksen väri-ilmauksia. Siinä missä taide on afasiakuntoutujalle vuorovaiku-
tusta, kielellinen kuvailu on näkövammaiselle taidemuseovieraalle keino kokea taidetta. Ha-
takan tavoitteena onkin tarkastella visuaalisen elämyksen kielellistymistä kognitiivisesti kä-
sitettäväksi kokemukseksi: miten värien sävyä ja valoisuutta sanallistetaan ja onko sanallis-
taminen systemaattista? Tutkimus on tärkeä, sillä se voi osoittaa saavutettavuuden haasteita.
Hatakan värisävyjen kuvailun tutkimus kehittää myös aiempaa kognitiivista kielentutkimusta,
joka on keskittynyt yksilekseemisten päävärien semantiikkaan. Artikkelin kartoittaa yksityis-
kohtaisesti havainnoijan, kielen semanttis-rakenteellisten keinojen sekä taiteellisen ilmaisun
rooleja väli-ilmaisujen käytössä.

Heli Tissari on löytänyt yhteen musiikintutkijoiden kanssa pohtimaan tunneko-
kemusten metaforia. Artikkelin havainnollistaa osuvasti tieteidenvälisen tutkimuksen hyötyjä.
Se herättelee perkaamaan omaa tieteenalaa ja kääntämään katsetta toisen tieteenalan tutki-
joiden osoittamaan suuntaan ja johtaa näin uusiin kysymyksiin, jotka ovat relevantteja mo-
lemmille tieteenaloille. Tissari oli muun muassa tottunut tarkastelemaan metaforia yksilön
kokemusten kannalta, kun taas musiikintutkijoiden tulkinnoissa painottuivat ryhmän koke-
mukset ja yksilöiden aktiivinen vuorovaikutus ympäristönsä kanssa. Tissarin artikkeli osoittaa,

että kurkottelu toiselle tieteenalalle tarjoaa tiedollisesti hedelmällisiä näkökulmia. Tämä edellyttää halua oppia toiselta.

4 Tulevaisuuden suuntia

Taide on paitsi tiedon tuottamisen myös tiedon julkaisemisen tapa. Taideperustainen kielentutkimus joutuu siten ottamaan kantaa siihen, mikä nähdään tietämisen ja julkaisemisen arvoisena. Taiteen kautta avautuvat käsitykset kielestä, vuorovaikutuksesta, tiedosta ja tietämisestä ovat sumearajaisia ja monimuotoisia, mikä on perinteisen tiedonvälityksen näkökulmasta haaste mutta samalla yksi tämän tutkimusalan suurimpia vahvuuksia. Taideperustaiselle tutkimukselle ominaista on kokemuksellisuus, joka tarjoaa uusia ihmistieteellisiä ja yhteiskunnallisia näkökulmia, esimerkiksi pyrkimällä nostamaan kielitietoisuutta tai tuomaan esille uusia keinoja tukea ihmisten kielellistä hyvinvointia taiteen avulla (ks. Lehtonen & Rätty 2018; Bradley & Harvey 2019). On kuitenkin tärkeää, että taideperustainen kielentutkimus ei jää pelkästään toiminnalliseksi yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen muodoksi vaan että se ottaa tehtäväkseen punnita soveltavan kielentutkimuksen teoreettisia ja metodisia valintoja (ks. esim. Andrews, Fay, Frimberger, Tordzro & Sitholé 2020; Harvey 2020). Pohdittavaksi nousee näin myös julkaiseminen. Taiteilijoiden ja tutkijoiden yhteiset hankkeet ovat usein hybridejä tutkimus- ja kehittämishankkeita, ja niissä tehdyt tuotokset tavoittelevat eri yleisöjä. Näyttelykatalogi (esim. Vallius ym. 2019) saattaa olla näkyvin ja osallistujille merkityksellisin hankkeen tuotos, jonka tutkimusryhmä on mahdollistanut. Niinpä taideperustainen kielentutkimus haastaa myös tieteellisten yhteisöjen käsityksiä siitä, millainen julkaiseminen tai millaiset tuotokset ovat tavoiteltavia ja arvokkaita, ja kenelle tutkijan tai taiteilijan työllä oletetaan olevan merkitystä.

Soveltavalle kielentutkimukselle on ominaista monitieteisyys (Bygate 2005), ja taiteentutkimus ja taidelähtöiset menetelmät ovat yksi perspektiivi todellisen maailman kielikysymyksiin (*real-world problems*, ks. Widdowson 2019). Mistään paradigman muutoksesta tai taiteellisesta käänteestä ei siten ole tarpeen puhua. Taideperustainen kielentutkimus voi kuitenkin edesauttaa tutkimuksen demokratisoitumista (Koskinen 2018; Phipps 2019), kun tutkijat, taiteilijat ja tutkimukseen osallistujat tarkastelevat kielenkäyttöä yhdessä. Osallistavat taidelähtöiset menetelmät tuovat kielikysymykset lähelle yksilöiden elämänpiiriä ja ravistelevat episteemisiä tietämisen tapoja (Eisner 2008). Taideperustainen kielentutkimus voi parhaimmillaan lisätä ymmärrystä kielenkäytöstä ja edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta (Bradley & Harvey 2019: 104). Tähän tehtävään liittyy kuitenkin suuri eettinen vastuu, erityisesti yhteisötaiteen tai osallistavan taiteen osalta (esim. Matarasso 2019: 103–153). Tutkijan

ja yhteisötaitelijan on aina pohdittava, kenelle ja kenen ehdoilla yhteisötaidehankkeita toteutetaan. Taidemenetelmissä korostuvat kehollisuuden ja tunteiden tasot, joiden aktivointi yhdessä muiden kanssa voi olla hyvin antoisaa – energisoivaa tai ajatuksia herättävää – mutta ylhäältä käsin johdettu taiteen tekeminen voi myös viedä osallistujat vahvasti epämu-kavuusalueelle ja haavoittuvaan tilaan. Se voi myös vahvistaa hierarkioita niiden purkamisen sijaan. Eettisten näkökohtien huomioiminen on siksi myös taideperustaisen soveltavan kielentutkimuksen kehittämisen kannalta ensiarvoisen tärkeää. Näitä kysymyksiä nostetaan esille useissa tämän julkaisun artikkeleissa, muun muassa afasiapotilaiden, maahanmuuttajien, lukiolaisten, yhteisötaideryhmän ja henkilöstökoulutukseen osallistuvan johtoryhmän taidekokemusten kautta.

Tämä teemajulkaisu valaisee taiteen ja soveltavan kielentutkimuksen välisten kytkösten moninaisuutta: taide voi yhdistyä muun muassa kielenoppimisen ja -opetuksen tutkimukseen, kieliryhmien ja yhteisöjen tutkimukseen sekä vuorovaikutuksen tutkimukseen. Taide voi olla tutkimuksen kohde, aineistonkeruumenetelmä tai lopputulos. Se on henkilökohtaista, yhteisöllistä, yhteiskunnallista ja poliittista. Myös eri taiteenlajit, kuten sosiaalinen sirkus, tanssi, näyttämötaide, musiikki, kuvataide ja kirjallisuus, ovat edustettuina. On kuitenkin perusteltua myös todeta, että taidetta ja kielentutkimusta yhdistävä soveltavan kielentutkimuksen alue on vasta nupullaan. Minkä tahansa uuden tutkimusalan kehittyminen ja sen teoreettisten ja menetelmällisten rakenteiden vahvistuminen vaatii perustakseen runsaasti tutkimusta, moniulotteisia näkökulmia, kriittisiä puheenvuoroja ja ristivalotusta. Nämä prosessit ovat kuitenkin jo hyvässä vauhdissa myös suomalaisella soveltavan kielentutkimuksen kentällä.

Artikkeli liittyy Suomen Akatemian rahoittamaan tutkimushankkeeseen Rajojen yli – Kuulumisen performansseja ja narratiiveja taiteen keinoin (SA 308520) sekä Koneen Säätiön rahoittamaan hankkeeseen Monikulttuurinen tanssitaideryhmä kielellisen ilmaisun leikkikenttänä. Kiitämme teemajulkaisun toteutumiseen osallistuneita kirjoittajia, vertaisarvioijia sekä AFinLA:n toimituskuntaa hyvästä yhteistyöstä.

Kirjallisuus

Alisaari, J. & L.M. Heikkola 2017. Songs and poems in the language classroom: Teachers' beliefs and practices. *Teaching and Teacher Education*, 63, 231–242.
<https://doi.org/10.1016/j.tate.2016.12.021>

- Andrews, J., R. Fay, K. Frimberger, G. Tordzro & T. Sitholé 2020. Theorising arts-based collaborative research processes. Teoksessa E. Moore, J. Bradley & J. Simpson (toim.) *Translanguaging as transformation: The collaborative construction of new linguistic realities*. Bristol: Multilingual Matters, 118–134.
- Barone, T. & E.W. Eisner 2012. *Arts based research*. Los Angeles: Sage.
- Baynham, M. & T.K. Lee 2019. *Translation and translanguaging*. London: Routledge.
- Bell, D.M. & K. Pahl 2018. Co-production: towards a utopian approach. *International Journal of Social Research Methodology*, 21 (1), 105–117.
<https://doi.org/10.1080/13645579.2017.1348581>
- Blackledge, A. & A. Creese 2019. *Voices of a city market. An ethnography*. Bristol: Multilingual Matters.
- Bradley, J. & L. Harvey 2019. Creative inquiry in applied linguistics: Language, communication and the arts. Teoksessa C. Wright, L. Harvey & J. Simpson (toim.) *Voices and practices in applied linguistics: Diversifying a discipline*. York: White Rose University Press, 99–107. <https://doi.org/10.22599/BAAL1.f>
- Bradley, J. & E. Moore 2018. Resemiotisation and creative production: Extending the translanguaging lens. Teoksessa A. Sherris & E. Adami (toim.) *Making signs, translanguaging ethnographies: Exploring urban, rural and educational spaces*. Bristol: Multilingual Matters, 91–111.
- Bradley, J., E. Moore, J. Simpson & L. Atkinson 2018. Translanguaging space and creative activity: Theorising collaborative arts-based learning. *Language and Intercultural Communication*, 18 (1), 54–73. <https://doi.org/10.1080/14708477.2017.1401120>
- Busch, B. 2006. Language biographies – approaches to multilingualism in education and linguistic research. Teoksessa B. Busch, A. Jardine & A. Tjoutuku (toim.) *Language biographies for multilingual learning*. Cape Town: PRAESA Occasional Papers 24, 5–17.
- Busch, B. 2012. The linguistic repertoire revisited. *Applied Linguistics*, 33 (5), 503–523.
<https://doi.org/10.1093/applin/ams056>
- Bygate, M. 2005. Applied linguistics: A pragmatic discipline, a generic discipline? *Applied Linguistics*, 26 (4), 568–581.
- Cameron, D., E. Frazer, P. Harvey, M. B. H. Rampton & K. Richardson 1992. *Researching language: Issues of power and method*. London, New York: Routledge.
- Crossing Borders 2017–2021. Hankkeen verkkosivu. <http://www.croboarts.org> [luettu 15.4.2020].
- Eisner, E. 2008. Art and knowledge. Teoksessa J. G. Knowles & A. L. Cole (toim.) *Handbook of the arts in qualitative research: Perspectives, methodologies, examples, and issues*. Thousand Oaks: Sage, 3–12.

- Fast, H. 2018. Vocal Nest: non-verbal atmospheres that matter. *JAR - Journal of Artistic Research*, 16. <https://www.jar-online.net/exposition/abstract/vocal-nest-non-verbal-atmospheres-matter> [luettu 12.4.2020]
- Fast, H. 2019. Sairaalasinfonia 3.0: Radioessee. Artefact. Helsinki: Yleisradio. Saatavilla: <https://areena.yle.fi/1-4654669>
- Gardner-Chloros, P. 2014. Multilingualism and the arts: Introduction. *International Journal of Bilingualism*, 18 (2), 95–98. <https://doi.org/10.1177/1367006912458388>
- Harvey, L. 2020. Entangled trans-ing: Co-creating a performance of language and intercultural research. Teoksessa E. Moore, J. Bradley & J. Simpson (toim.) *Translanguaging as transformation: The collaborative construction of new linguistic realities*. Bristol: Multilingual Matters, 184–198.
- Heimonen, K. 2019a. Huojunta hulluuden ja outouden rajoilla. Tanssiminen julkisilla paikoilla. Teoksessa S. Jäntti, K. Heimonen, S. Kuuva & A. Mäkilä (toim.) *Hulluus ja kulttuurinen mielenterveystutkimus*. Jyväskylä: Nykykulttuuri, 255–280.
- Heimonen, K. 2019b. Tilallisuuksien lävistys. Ruumiillisuuden kietoutuminen ympäristöön tanssimisessa. Teoksessa K. Hiltunen & N. Sääskilähti (toim.) *Kuulumisen reittejä taiteessa*. Turku: Eetos, 301–322.
- Heimonen, K., M. Kallio-Tavin & T. Pusa 2015. *Kesken-erillään. Taiteessa altistumisesta*. Helsinki: Aalto-yliopisto.
- Herd, D. & A. Pincus 2016. *Refugee tales*. Manchester: Comma Press.
- Itä-Helsingin uudet suomen kielet 2016–2019. Projektin verkkosivu. <https://blogs.helsinki.fi/uudetsuomet/> [luettu 15.4.2020]
- Itä-Helsingin uudet suomen kielet 2017. Merilahden koulun kielivideo. Saatavilla: <https://youtu.be/VbEzXcyrzXk>
- Jäntti, S. 2019. Kodin merkitysten rakentuminen Koti! Paikka maailmassa -esityksessä. Teoksessa K. Hiltunen & N. Sääskilähti (toim.) *Kuulumisen reittejä taiteessa*. Turku: Eetos, 275–300.
- Jäntti, S. & J. Loisa (toim.) 2018. *Kotiteatteriprojekti. Teatteri toipumisen välineenä -hankkeen loppuraportti*. Jyväskylä. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/62728>
- Kalaja, P. & A. Pitkänen-Huhta 2018. ALR special issue: Visual methods in Applied Language Studies. *Applied Linguistics Review*, 9 (2–3), 157–176. <https://doi:10.1515/applirev-2017-0005>
- Kalaja, P., R. Alanen & H. Dufva 2008. Self-portraits of EFL learners: Finnish students draw and tell. Teoksessa P. Kalaja, V. Menezes & A. M. F. Barcelos (toim.) *Narratives of learning and teaching EFL*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 186–198.

- Kallio, M. 2010. Taideperustainen tutkimusparadigma taidekasvatuksen sosiokulttuurisia ulottuvuuksia rakentamassa. *Synnyt/Origins*, 4, 15–25. https://wiki.aalto.fi/download/attachments/70792355/4_2010kallio.pdf [luettu 15.4.2020]
- Kantonen, L. 2005. *Telтта: kohtaamisia nuorten taidetyöpajoissa*. Helsinki: Like.
- Kiilakoski, T. & M. Tervahartiala 2015. Taiteen osallisuus, osallisuuden taide – Tulkintoja taidelähtöisten menetelmien käytöstä koulussa. *Sosiaalipedagogiikan aikakauskirja*, 16, 31–68.
- Korhonen, P. 2014. Soveltavasta teatterista ja teatterilähtöisistä menetelmistä - mitä tänään ajattelen. Teoksessa P. Korhonen & R. Airaksinen (toim.) *Hyvä hankaus 2.0*. Koko-julkaisusarja 1. Helsinki: Taideyliopisto, 13–30.
- Korjonen-Kuusipuro, K., A.-K. Kuusisto & J. Tuominen 2019. Everyday negotiations of belonging – making Mexican masks together with unaccompanied minors in Finland. *Journal of Youth Studies*, 22 (4), 551–567. <https://doi.org/10.1080/13676261.2018.1523539>
- Koskenniemi, P. 2007. *Devising ja muita merkillisyyksiä*. Helsinki: Opintokeskus Kansalaisfoorumi.
- Koski, P. (toim.) 2010. *Teatteriesityksen tutkiminen*. Helsinki: Like.
- Koskinen, I. 2018. Miksi tieteilijöiden kannattaa tehdä yhteistyötä taiteilijoiden kanssa. *Ajatus*, 75 (1), 93–120. <https://journal.fi/ajatus/article/view/77487>
- Känkänen, P. 2013. *Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa: kohti tilaa ja kokemuksia*. Tohtorinväitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/39276>
- Latomaa, S., P. Saukkonen & V. Sriebaliute-Norho. 2016. *Monikielisyys on luovuutta! Tutkimus monikielisuuden ja taiteen yhdistämisestä*. CUPOREn verkkojulkaisuja 36. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätö. <https://www.cupore.fi/images/tiedostot/monikielisyysluovuutta.pdf> [luettu 14.4.2020].
- Leavy, P. 2018. Introduction to arts-based research. Teoksessa P. Leavy (toim.) *Handbook of arts-based research*. New York: Guilford Press, 3–26.
- Lee, T. K. 2015 Translanguaging and visibility: Translingual practices in literary art. *Applied Linguistics Review*, 6 (4), 441–465. <https://doi.org/10.1515/applirev-2015-0022>
- Lehtonen, J. 2016. Ilmaisuyhteisön tarina. Ex-vankien ja taiteilijoiden yhteisö Vapauden kauhu –projektissa. Teoksessa J. Lehtonen (toim.) *Vapauden kauhu. Kirjoituksia vankilasta vapautuvien teatterista*. Kansallisteatteri: ntamo, 108–131.

- Lehtonen, H. & R. Rätty 2018. Kielitietoisia käytänteitä monikielisessä koulussa: kokemuksia toimintatutkimuksesta. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 9 (3). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-toukokuu-2018/kielitietoisia-kaytan-teita-monikielisessa-koulussa-kokemuksia-toimintatutkimuksesta> [luettu 12.2.2020].
- Lehtonen, J. & S. Pöyhönen 2019. Documentary theatre as a platform for hope and social justice. Teoksessa E. Anttila & A. Suominen (toim.) *Critical articulations of hope from the margins of arts education. International perspectives and practices*. London: Routledge, 31–44.
- Lilja, N., R. Laakkonen, L. Sariola & T. Tapaninen 2020. Kokemuksen keholliset esitykset: Sosiaalisen sirkuksen loppupiirit kielen käyttöä ja oppimista tukemassa Teoksessa H. Paulasto & S. Pöyhönen (toim.) *Kieli ja taide – soveltavan kielentutkimuksen ja taiteen risteämiä. Language and the arts – creative inquiry in applied linguistics*. AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia n:o 74. 32–56.
- Ludke, K. M. 2016. Singing and arts activities in support of foreign language learning: An exploratory study. *Innovation in Language Learning and Teaching*, 12 (4), 371–386. <https://doi.org/10.1080/17501229.2016.1253700>
- Matarasso, F. 2019. *A Restless Art: How participation won, and why it matters*. London: Calouste Gulbenkian Foundation. <https://arestlessart.files.wordpress.com/2019/03/2019-a-restless-art.pdf> [luettu 15.4.2020].
- McKay, S. & J. Bradley 2016. How does art practice engage with narratives of migration from refugees? Lessons from ‘utopia’. *Journal of Arts & Communities*, 8 (1–2), 31–46. https://doi.org/10.1386/jaac.8.1-2.31_1
- McNiff, S. 2018. Philosophical and practical foundations of artistic inquiry: Creating paradigms, methods, and presentations based in art. Teoksessa P. Leavy (toim.) *Handbook of arts-based research*. New York: Guilford Press, 23–37.
- Mikkola, P. & R. Nissi 2020. Myyntityötä ja osallistumisen säätelyä. Tapaututkimus taiteilijan ohjaamasta harjoituksesta henkilöstökoulutuksessa. Teoksessa H. Paulasto & S. Pöyhönen (toim.) *Kieli ja taide – soveltavan kielentutkimuksen ja taiteen risteämiä. Language and the arts – creative inquiry in applied linguistics*. AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia n:o 74. 163–191.
- Milde, A. 2012. Spoken language and doing drama. Working Papers in Urban Language & Literacies, 89. <https://www.kcl.ac.uk/ecs/research/research-centres/ldc/publications/workingpapers/the-papers/wp89.pdf> [luettu 28.2.2020].
- Nicholson, H. 2014. *Applied drama. The gift of theatre*. London: Palgrave Macmillan.

- Oikarinen-Jabai, H. 2019. Young Finnish people of Muslim background: Creating "spiritual becomings" and "coming communities" in their artworks. *Open Cultural Studies*, 3, 148–160. <https://doi.org/10.1515/culture-2019-0013>
- Phipps, A. 2019. *Decolonising multilingualism. Struggles to decreate*. Bristol: Multilingual Matters. <https://doi.org/10.21832/PHIPPS4054>
- Pink, S. 2009. *Doing sensory ethnography*. London: Sage.
- Pink, S. 2011. Multimodality, multisensoriality and ethnographic knowing: social semiotics and the phenomenology of perception. *Qualitative Research*, 11 (3), 261–276. <https://doi.org/10.1177/1468794111399835>
- Pitkänen-Huhta, A. & S. Pietikäinen (2016). Visual methods in researching language practices and language learning: Looking at, seeing, and designing language. Teoksessa K. A. King, Y.-J. Lai, & S. May (toim.) *Research methods in language and education. Encyclopedia of language and education* (3. painos). Cham: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-02329-8_29-1
- Pöyhönen, S., L. Kokkonen, M. Tarnanen & M. Lappalainen 2020. Belonging, trust and relationships: Collaborative photography with unaccompanied minors. Teoksessa E. Moore, J. Bradley & J. Simpson (toim.) *Translanguaging as transformation: The collaborative construction of new linguistic realities*. Bristol: Multilingual Matters, 58–75.
- Rantala, P., K. Heimonen & A.-L. Rönkä 2015. Taidelähtöiset menetelmät työyhteisön kehittämisessä. Taide peilinä TAIKA-hankkeen projektitoiminnassa. *Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja, 2015*, 6–23.
- Rose, G. 2001. *Visual methodologies: An introduction to the interpretation of visual materials*. London: Sage.
- Salmenkallio, S. 2016. Rummutusta ennen sanoja. Teoksessa J. Lehtonen (toim.) *Vapauden kauhu. Kirjoituksia vankilasta vapautuvien teatterista*. Kansallisteatteri: ntamo, 132–137.
- Savin-Baden, M. & K. Wimpenny 2014. *A practical guide to arts-related research*. Rotterdam: Sense Publishing.
- Toinen koti 2018. Lyhytelokuva Toinen koti –dokumenttiteatteriesityksestä ja sananvapaudesta. Käsikirjoituksen suunnittelu Jussi Lehtonen ja Sari Pöyhönen. Kuvaus ja leikkaus Evelin Kask. Tekstitykset ja käännökset suomeksi ja englanniksi Tiina Kinnunen ja arabiaksi Sampsa Peltonen. Saatavilla: https://sites.uniarts.fi/fi/web/artsequal/ajankohtaista/lue-sisalto/-/asset_publisher/yhbRkxQLJGsz/content/other-home-videos
- Vallius, A., E.-L. Haapakangas, S. Pöyhönen, T. Saresma, S. Jäntti, K. Hiltunen & N. Säaskilahti (toim.) 2019. Crossing Borders – Rajojen yli. Taidenäyttely Galleria Ratamossa 7.2.–

- 3.3.2019 <https://www.jyu.fi/hytk/fi/laitokset/solki/tutkimus/hankkeet/crossing-borders-nayttely.pdf> [luettu 3.2.2020].
- van der Vaart, G., B. van Hoven & P. Huigen 2018. Creative and arts-based research methods in academic research. Lessons from a participatory research project in the Netherlands. *Forum: Qualitative Social Research*, 19 (2) Art 19. <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/2961/4228> [luettu 12.3.2020].
- Varto, J. 2017. *Taiteellinen tutkimus. Mitä se on? Kuka sitä tekee? Miksi?* Helsinki: Aalto-yliopisto.
- Väänänen I. (toim.) 2011. *Taide käy työssä: taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä*. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisuja C 74. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-827-115-7> [luettu 15.4.2020].
- Wang, Q., S. Coemans, R. Siegesmund, & K. Hannes 2017. Arts-based methods in socially engaged research practice: A classification framework. *Art/Research International: A Transdisciplinary Journal*, 2 (2), 5–38. <https://doi.org/10.18432/R26G8P>
- Widdowson, H. 2019. Disciplinarity and disparity in applied linguistics. Teoksessa C. Wright, L. Harvey & J. Simpson (toim.) *Voices and practices in applied linguistics: Diversifying a discipline*. York: White Rose University Press, 33–49. <https://doi.org/10.22599/BAAL1.c>.